

Vanha maailmanjärjestys on tulossa päätökseensä – Uusi maailmanjärjestys on nousemassa

Gazaa kohtaan tehty petos on yksi 2000-luvun alun syvimmistä moraalisista epäonnistumisista – hidas hylkääminen, joka repi rikki holokaustin jälkeisen lupauksen ”Ei koskaan enää” ja paljasti kansainvälisen oikeuden haurauden raa’an vallan ja poliittisen opportunismin edessä. 29 kuukauden ajan lokakuusta 2023 lähtien maailma katsoi, kuinka Gaza kärsi armotonta tuhoa: kodit muuttuivat rauniokasiksi, sairaaloita kohdistettiin, lapsia nälkännytettiin nälkään, kokonaisia perheitä pyyhittiin pois. Kuvat olivat väistämättömiä – nälkiintyneet vauvat, puuduttelemta amputoidut, käsin kaivetut joukkohaudat – ja silti niiden, jotka väittivät valvovansa globaaleja normeja, vastaus oli parhaimmillaan voimaton retoriikka ja pahimmillaan aktiivista myötävaikuttamista veto-oikeuksilla, aseiden toimituksilla ja diplomaattisella suojelulla.

”Ei koskaan enää” syntyi Auschwitzin ja Treblinkan tuhkasta, vala, joka kaiverrettiin ihmiskunnan omatuntoon kuuden miljoonan juutalaisen ja miljoonien muiden teollisen murhan jälkeen. Siitä tuli vuoden 1945 jälkeisen järjestyksen moraalinen kulmakivi: vuoden 1948 kansanmurhasopimus, ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Nürnbergin periaatteet, jotka julistivat rikokset ihmisyyttä vastaan ylittävän rajat ja suvereniteetin. Gazassa tuo lupaus kuitenkin murtui. YK:n asiantuntijat, mukaan lukien Palestiinan alueiden ihmisoikeustilannetta käsittelevä erityisraportoiija, kuvasivat kansanmurhaan sopivia malleja – ryhmän jäsenten tappaminen, vakavan ruumiillisen tai henkisen vamman aiheuttaminen, tahallinen olosuhteiden luominen fyysisen tuhon aikaansaamiseksi. Riippumaton kansainvälinen tutkintakomissio totesi Israelin viranomaisten vastuulliseksi sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan, mukaan lukien nälkiinnyttäminen sotakeinona, tuhoaminen, sukupuolittunut vaino ja pakkosiirto. Kansainvälinen tuomioistuin (ICJ) tammikuun 2024 väliaikaisissa määräyksissä katsoi todennäköiseksi, että kansanmurhasopimuksen kieltämiä tekoja tapahtui, ja määräsi Israelin estämään sellaiset teot, varmistamaan avun toimittamisen ja rankaisemaan yllytyksestä. Myöhemmät määräykset ja neuvonantavat lausunnot vahvistivat velvoitteita helpottaa humanitaarista pääsyä, myös UNRWA:lle, ja julistivat osia miehityksestä laittomiksi.

Nämä eivät olleet epämääräisiä oikeudellisia alaviitteitä; ne olivat sitovia julistuksia maailman korkeimmalta tuomioistuimelta ja arvovaltaisilta YK:n elimiltä. Silti noudattaminen oli minimaalista. Israel rajoitti tai esti avun – UNRWA kohtasi keskeytyksiä, rajanylityspaikat suljettiin kuukausiksi, humanitaariset käytävät militarisoitiin tai yksityistettiin tappavaksi kaaokseksi. Vuosina 2025–2026 nälänhätä palasi, annokset leikattiin murto-osiin kaloritarpeista, tuhansien amputoitujen proteesit estettiin ja lääketieteelliset evakuoinnit pysäytettiin. Yli 70 000 palestiinalaista surmattiin

(todennäköisesti paljon enemmän, kun epäsuorat kuolemat taudeista, nälästä ja hoidon puutteesta lasketaan mukaan), yksi viidestä maailman lapsesta asui konfliktialueilla Gazan ollessa kärsimyksen keskus. Maailma tiesi – reaaliaikaiset satelliittikuvat, toimittajien raportit, kansalaisjärjestöjen raportit – ja silti vastuullisuuden koneisto pysähtyi.

Kansainvälisen yhteisön hylkääminen oli institutionaalista. YK:n turvallisuusneuvosto oli halvaantunut toistuvista Yhdysvaltain veto-oikeuksista, eikä se kyennyt pakottamaan tulitaukoja tai humanitaarisia taukoja. Välittömiä vihollisuuksien lopettamisia, ehdottoman avun pääsyä ja panttivankien vapauttamista vaativat päätöslauselmat estettiin – usein ainoa vastustava ääni Washingtonista – huolimatta lähes yksimielisestä tuesta muilta jäseniltä. Humanitaariset ”tauot” ehdotettiin ja niille käytettiin veto-oikeutta; ICJ:n määräysten noudattamista vaativat kehotukset sivuutettiin. Yhdysvallat, Israelin vankkumattomin liittolainen, jatkoi sotilaallista apua samalla kun tuomitsi siviiliuhreja varovaisesti muotoillulla kielellä, esittäen konfliktin itsepuolustuksena Hamasia vastaan samalla väistellen laajempaa piiritystä ja miehitystä. Euroopan ja muiden liittolaisten antamat huolestuneet lausunnot harvoin muuttuivat konkreettiseksi paineeksi – sanktiot lykättiin, aseviennit jatkuivat, diplomaattiset suhteet pysyivät ennallaan.

Tämä ei ollut pelkkää toimetttömyyttä; se oli valikoivaa sokeutta. ”Ei koskaan enää” -lupausta oli vedottu valikoivasti vuosikymmeniä – oikein holokaustissa, Bosniassa, jälkikäteen Ruandassa – mutta Gazassa laskelmat muuttuivat. Poliittiset liittoumat, lobbausvaikutus ja strategiset edut voittivat yleismaailmalliset periaatteet. Tuloksena: kansa suljettuna avoimeen vankilaan, altistettuna pommituksille ja saartolle, kun taas kauhuja estäväksi vannoutunut maailmanjärjestys katsoi pois tai mahdollisti ne. Petos syveni jokaisella veto-oikeudella, jokaisella viivästyneellä saattueella, jokaisella ”ajatuksia ja rukouksia” -lausunnolla pääkaupungeista, jotka olisivat voineet toimia mutta valitsivat olla toimimatta.

Ylpeys veloittaa aina hinnan. Tämän järjestyksen arkkitehdit – ne, jotka rakensivat instituutioita toisen maailmansodan tuhkasta estääkseen toiston – olettivat moraalisen auktoriteetin olevan itsestään ylläpidettävää, että valta voisi ohittaa lain ja omantunnon loputtomasti ilman seurauksia. He erehtyivät. Valtiot, jotka nousevat, kaatuvat, usein eivät taistelukenttä tappioissa vaan legitimitietin rapautumisessa. Kun ”Ei koskaan enää” muuttuu iskulauseeksi eikä sitovaksi etiikaksi, kun kansainvälistä oikeutta sovelletaan valikoivasti, kun yhden kansan kärsimys katsotaan siedettäväksi geopoliittisen mukavuuden vuoksi, tuhon siemenet kylvetään.

Nyt lasku saapuu, ja se saapuu Frank Herbertin *Hiekkadyynien* ennustamalla väistämättömällä voimalla – saagassa, jossa valta, resurssien hallinta ja nousun ja laskun väistämättömät syklit kietoutuvat tavalla, joka tuntuu profeetalliselta eikä fiktiiviseltä. Kolme metaforaa Dyynien universumista kehystävät nykyisen geopoliittisen maanjärjestyksen pelottavalla tarkkuudella.

Ensimmäinen on prinsessa Irulanin epigraafi teoksessa *Dyynien lapset*: ”Jos historia opettaa meille mitään, se on yksinkertaisesti tämä: jokainen vallankumous kantaa sisällään oman tuhonsa siemenet. Ja imperiumit, jotka nousevat, kaatuvat jonain päivänä.” Tämä vakava varoitus kaikuu maaliskuun 2026 tapahtumissa. Yhdysvallat, toisen maailmansodan

jälkeisen järjestyksen arkkitehti ja valvoja – joka perustui haastamattomaan sotilaalliseen ulottuvuuteen, dollarin hegemoniaan ja valikoivaan moraaliseen auktoriteettiin – kohtaa nyt oman ylilyöntinsä aiheuttamia itse aiheutettuja vammoja. Se, mikä alkoi moraalisenä inhosta Gazan rankaisemattomuutta kohtaan, on levinnyt rakenteelliseksi haasteeksi: imperiumin vaatimus absoluuttisesta tuesta Israelille jopa dokumentoitujen kauhujen keskellä on kylvänyt katkeruutta globaalissa etelässä ja halkaissut liittoumia lähempänä kotia. Jokainen eskalaatio – johtohenkilöiden surmaukset hauraiden tulitaukojen aikana, puolustusjärjestelmien ohjaaminen Ukrainasta ja Indo-Tyynenmereltä – istuttaa syvempiä vastareaktion siemeniä. Korkeimman johtajan Ali Khamenein salamurha 28. helmikuuta 2026 käynnissä olevien neuvottelujen keskellä murskasi jäljellä olevan diplomaattisen luottamuksen. Hänen poikansa Mojtaba Khamenei, kovettunut henkilökohtaisten ja perheen menetyksien vuoksi, vannoi kosta ja jatkuvaa vastarintaa kieltäytyen tulitauoista ilman systemaattista korjausta Palestiinalle. Historia, kuten Irulan muistuttaa, ei salli ikuista nousua; mekanismit, jotka nostivat Yhdysvallat supervallaksi, paljastavat nyt haavoittuvuuksia määrätietoisen epäsymmetrisen vastarinnan edessä.

Toinen on ikoninen lause, joka liitetään paroni Vladimir Harkonneniin: ”Se, joka hallitsee maustetta, hallitsee universumia.” Herbertin kosmoksessa melange – ikääntymistä estävä mauste – on tähtienvälisen sivilisaation kulmakivi: se pidentää elämää, laajentaa tietoisuutta ja mahdollistaa killan navigaattoreiden avaruuden taittamisen. Arrakisin hallinta tarkoittaa siis kaiken hallintaa. Analogiamme mukaan öljy (ja pienemmässä määrin nesteytetty maakaasu) näyttelee mausteen roolia. Vuosikymmeniä Yhdysvallat on hallinnut virtoja – ei aina suoraan omistamalla varantoja, vaan laivastovallan turvaamien merireittien, liittoumien takaamien ystävällisten tuottajien ja petrodollar-järjestelmän kautta, joka varmistaa dollarin kysynnän. Hormuzin salmi, jonka kautta noin 20 prosenttia maailman öljystä kulki päivittäin, muuttui moderniksi Arrakisin pullonkaulaksi. Iranin tehokas sulkeminen – tai vakava rajoittaminen – salmesta, tuettuna ohjusuhkauksilla, miinoilla ja vakuutusten perumisilla, on kääntänyt tuon hallinnan päälaelleen. Liikenne on romahtanut tippumiseksi; Persianlahden tuottajat leikkaavat tuotantoa varastojen ylittyessä; uudelleenreititykset Bab el-Mandebin kautta kohtaavat uusia huthien uhkauksia. Petrodollari itse vapisee, kun Iran kokeilee yuan- tai rupla-maksullista kulkua liittoutuneille rahteille. Vanhaan järjestykseen kuuluvat arkkitehdit – Washington ja sen lähimmät liittolaiset – huomaavat yhtäkkiä, että nimellinen hallinta merkitsee vähän, kun virta itsessään voidaan keskeyttää.

Kuitenkin syvin oivallus tulee hienovaraisemmasta havainnosta *Dyynien lasten* minisarjasovituksessa (joka toistaa Herbertin teemoja): ”Kyse ei ole siitä, kuka hallitsee maustetta, vaan kuka kykenee häiritsemään maustetta.” Tämä käänne vangitsee nykyhetken ytimen. Yhdysvalloilla saattaa yhä olla suurin laivasto, kehittyneimmät hävittäjät ja syvimät strategiset varastot, mutta Iran – epäsuorasti Venäjän tiedustelun, Kiinan taloudellisen varautumisen ja proxy-verkoston tukemana – on osoittanut, että ylivoimainen valta piilee häirinnässä. Jatkuvilla ohjusiskuilla, Hormuzin kuristamisella ja toissijaisten pullonkaulojen uhkaamisella Teheran määrää kustannuksia, joita imperiumi kamppailee kestämiään kestävästi. Yhdysvaltain ammuksiset kuluttavat vuosien varastot viikoissa; torjuntaohjukset ohjataan muilta areenoilta; liittolaiset arvioivat hiljaa tukikohtasopimuksia uudelleen, kun amerikkalais-suojellut kohteet vetävät puoleensa

tulta, jota ne eivät täysin pysty torjumaan. Lentotukialukset, jotka olivat haastamattoman ulottuvuuden symboleja, toimivat nyt jatkuvan uhan alla hypersonisten ohjusten ja droonisparmien maailmassa. Bluffi on kutsuttu: ylivoimainen perinteinen mahti horjuu halua vastaan kestää kipua ja aiheuttaa epäsymmetristä kulutusta.

Raivo, joka sytytti tämän tilinpäätöksen – valmius toivottaa tervetulleeksi systemaattinen romahdus, jos se lopettaa rankaisemattomuuden – heijastaa syvempää totuutta: kun moraalinen uupumus kohtaa aineellisen ylivenytyksen, kaatuminen kiihtyy. Länsimaiden tavalliset kansalaiset, puutuneet tai häiriintyneet välitettyjen kärsimyskuvien vuoksi, eivät pysäyttäneet konetta yleislakoilla tai suostumuksen massiivisella vetäytymisellä. Nyt kipu saapuu konkreettisesti pumpulle ja lompakkoon. Kansainvälisen energijärjestön ennätysmäinen 400 miljoonan barrelin vapautus (11. maaliskuuta 2026) – historian suurin – ostaa viikkoja, ehkä kuukausia, mutta ehtyminen uhkaa myöhään kesäkuussa, jos häiriöt jatkuvat. Öljyn hinta nousee kohti 100+ dollaria barrelilta (pahempien skenaarioiden ennustaessa 135–200 dollaria); Euroopan vertailuarvot kuten TTF-kaasu nousevat; polttoaineen hinnat lähellä 20 euroa litralta korkean verotuksen markkinoilla muuttuvat kuviteltaviksi. Tämä taskuun kohdistuva shokki – paljon välittömämpi kuin kaukaiset julmuudet – sytyttää pitkään poissa olleet massamielenosoitukset, yleislakot ja vaalivallankumoukset.

Eurooppa, erityisesti Saksa, on haavoittuvuuden keskipisteessä. Berliinin Energiewende – ydinvoiman asteittainen lopettaminen ja hiilen vähentämisen kiihdyttäminen – on kaventanut vaihtoehtot tuotuun kaasuun ja katkonaisiin uusiutuviin, jättäen sähkön hinnat panttivangeiksi globaaleille fossiilisten polttoaineiden heilahteluille. Ranska pehmentää iskua ydinvoiman peruskuormalla; Puola ja Espanja säilyttävät hiiltä tai vahvaa aurinkosähköä; Yhdysvallat, Kiina, Venäjä ja Japani nojaavat monipuolisiin kotimaisiin lähteisiin. Saksa kuitenkin kohtaa akuuttia teollisuuskipua, taloudellista räsitusta ja poliittista rapautumista. Liittokansleri Merzin koalitio pitää kiinni finanssikonservatismista ja horjumattomista sitoumuksista – Ukrainan apuun, Venäjän pakotteisiin, ehdottomaan Israelin tukeen – kun taas eteläiset maat (Irlanti, Espanja, Italia) ärtyvät Gazan moraalisesta kaksinaismoralismista ja Unkari/Slovakia työntävät pragmaattista energi realismia Venäjän tuonnin rajoitusten höllentämisellä. Öljykriisi vahvistaa jokaista halkeamaa: epätasainen kivun jakautuminen uhkaa veto-oikeuksien ketjureaktiolla, politiikan käänteillä tai EU:n yhtenäisyyden täydellisellä hajoamisella. Saksa joko taipuu – pehmentää kantojaan välttääkseen kotimaisen kapinan ja ennenaikaiset vaalit – tai siitä tulee akseli, jolla blokki halkeaa.

Iranin asenne korostaa häirintämallia. Siirtymä Mojtaba Khameneille on yhdistänyt koston strategiseen selkeyteen. Ei ole ulospääsyä iskujen jälkeen aktiivisissa neuvotteluissa; luottamus on särkynyt. Teheran vaatii ei pelkkää eskalaation vähentämistä vaan systemaattista korjausta – Palestiina dekolonisoitu, ”sionistinen entity” purettu – ehdot, jotka ovat poliittisesti mahdottomia Yhdysvaltain hallinnolle, joka on sidottu Israel-myönteisiin verkostoihin ja lobbausvaikutukseen. Kasvojenpelastusyrietykset kaatuvat tähän maksimalismiin. Hallinnon vuosikymmenten valmistautuminen – ohjusten leviäminen, proxyjen koventuminen, valuutan suojaus – toteutuu nyt tarkasti muuttaen Yhdysvaltain tukikohdat varoista velvoitteiksi ja liittoumat taakkoiksi.

Dyynien viisaudessa jokainen vallankumous kantaa oman tuhonsa siemenet, ja imperiumit kaatuvat, koska ne unohtavat, että valta ilman legitimitettä on haurasta. Gazan hylkääminen oli tuo unohtaminen ilmentyneenä: ylpeys, joka oletti rankaisemattomuuden ikuiseksi. Hinta ei ole abstrakti lykätty oikeus; se on meneillään oleva purkautuminen – taloudellinen kaaos, geopoliittinen uudelleenjärjestely, julkisivun halkeilu, joka kerran väitti ylläpitävänsä sääntöpohjaista maailmaa. Lasku on erääntynyt, ja historia, anteeksiantamaton, esittää sen kokonaisena.

Se, mikä nousee, ei ole pelkkä romahdus vaan muutos: moninapainen aamunkoitto, jossa häiriö pakottaa tasa-arvon, jossa vanhan järjestyksen moraalinen konkurssi väistyy uudelle, vaikkakin myrskyisälle valaistumiselle. Mauste ei enää virtaa Washingtonin ehdoilla. Ja tässä yksinkertaisessa tosiasiassa piilee lopun alku – ja ehkä vihdoin siemenet jostain reilummasta.